

17

1

Š V E I C A R A I, Dukelių apyl., Vilniaus r.

F.V.Pokrovskis "Vilniaus gubernijos archeologiniame žemėlapyje" pažymi ties Nr.104, p.64, kad tarp kaimų Sokolniki, Dukeliai, Novosiolki ir Ciunoki yra B.Tiškevičiaus žemėje 50 pilkapių. Vėliau aplankęs šią pilkapių grupę 1893 m. čia pravedė bandomojo pobūdžio kasinėjimus - atidengė 7 pilkapius su degintiniais arklių palaidojimais (žr. "Trudy deviatogo archeolog. s'jezda v Vilnie" t. I, p.215-220). Jis čia duoda šios pilkapių grupės smulkesnį aprašymą, nepažymėdamas, kad Švejcarių pilkapių grupė (pavadinta pagal Švejcarių-dvarelių ir malūną stovintį į rytus nuo pilkapyno) yra ta pati, kurią jis minis kalbėdamas apie pilkapius tarp Dukelių, Sokolnikų, Novosiolki ir Ciundzi kaimelių. Tas vėliau įnešė mūsų archeologinėn literatūron kai kurių neaiškumų. Taip P.Tarasenka savo "Lietuvos archeologijos medžiagoje" iš vienos pilkapių grupės padarė net tris - Šveicarių, Dukelių ir Sokolnikų ir pažymėjo jas kaip tris skirtingus paminklus, kai faktinai visi trys yra vienas ir tas pats.

Pilkapių padėtis nuo 1893 m. per paskutinius 60 m palyginus nedaug tepakitėjusi. Vakarinė pilkapio dalis, kuri tada buvo ariama, ariama ir dabar ir dalis pilkapių (7 pilkapiai) yra baigiami sunaikinti ir dirvoje išsiskiria tik šviesesnėmis smėlio dėmėmis. Vienoje iš jų aptikta didžiulė gargažė. Ariamame plote yra atsidengusi ir didelė (4x6 m) laužavietė, tik neaiški jos kilmė. Gal tai mirusiųjų deginimo vieta, o gal ir vėliau deginta kūnai ar kas panašaus.

Dalis pilkapių yra anksčiau artoje dirvoje - kiek apardyti, bet dabar nejudinami, o likusieji - nejudinami, gerai išlikę, bet apaugę smulkiais krūmais, ažuoliukais ir pušaitėmis, kurie dengia visą pilkapyno neariamą dalį. Todėl suskaičiuoti išlikusius pilkapius vasaros metu, krūmams išskleidus lapus, neįmanoma. Dalis pilkapių turi viduryje iškastas didesnes ar mažesnes duobes - "šulinius". Ateityje, šią stambią pilkapių grupę vertėtų dar nuosekliau patyrinėti.

M U R O V A N K A

(Naujosios Vilnios r., buv. Rukainių v., Vilniaus a.)

Murovankos piliakalnis. 24-me km nuo Vilniaus, Minsko plentu, dešinėje kelio pusėje, apie 150 m nuo plento kairiajame Salomiankos upelio krante stovi dailliai išsilaikęs piliakalnis. Jo šlaitai gana statūs ir turi 6-8 m aukščio. Iš rytų ir pietryčių bei šiaurės piliakalnį supa pieva ir per ją teka apie 40-50 m atstu nuo piliakalnio pagrindo Solomiankos upelis. Iš pietvakarių prie piliakalnio prieina šaltiniuota, nors gana aukšta pieva. Vakaruose ir panaši padėtis. Tik iš šiaurės vakarų prieina sausesnis dirvonas - aukštumėlė.

Piliakalnio viršuje yra 75x35 didumo ovalinė aikštelė, einanti iš šiaurės rytų į pietų vakarus. Aikštelė gana lygi, tik jos šiaurinis-šiaurės vakarų pakraštys kiek aukštesnis ir turi tarsi nežymų volą. Toks pat nedidelis paaukštėjimas jaučiamas ir piliakalnio pietvakarių gale. Šiauriniame piliakalnio gale, šiaurės vakarų kampe yra dar gerai išlikęs keliukas-įvažiavimas į piliakalnio aikštelę.

Aikštelės centre prakasta nedidelė duobutė. Kultūrinio sluoksnio beveik nėra. Tuoju po plonu velėnos sluoksneliu eina podirvis - žvyras su gausia akmenukų priemaiša. Šiaurės rytų pakraštyje panašioje duobutėje matyti 40 cm storio kultūrinis sluoksnis, jame gausu akmenų, kai kurie iš jų apdegę. Tačiau puodų šukių nėra.

Bendrai paėmus piliakalnis gerai išsilaikęs, apaugęs medžiais, nors pagal Pokrovskį jo aikštelė XIX a. gale buvo ariama. Neskaitant dviejų mažyčių duobučių aikšteleje yra kadaise iškastos dvi didelės duobės piliakalnio šiauriniame gale prie įvažiavimo. Viena - aukščiau arti aikštelės, o kita žemai - papėdėje.

Bendrai apie piliakalnį pasakojimų žmonės neturi, tik aiškina, kad čia ant to kalno buvę pagonių telismai ir kadaise buvusi skylė, į kurią piemenys mėtydavę akmenukus.

Atrodo, kad F.V.Pokrovskis "Vilniaus gubernijos archeologiniame žemėlapyje" (Nr.102, p.59) kalbėdamas, kad 5 km nuo Rukainių ir 400 m nuo Vilniaus-Minsko kelio yra piliakalnis staigiais, medžiais apaugusiais šlaitais, vadinamas "Zamčišče", turėjo galvoje tą patį Murovankos piliakalnį, nes Murovanka kaip tik tai yra apie 5 km nuo Rukainių prie Vilnius-Ašmena-Minskas plento ir, maž-

daug, aprašymas sutampa (staigūs medžiais apaugę šlaitai, upelis iš rytų pusės, pilkapynas šalia piliakalnio ir t.t.), o taip pat prie Rukainių žmonės nežino jokio piliakalnio ar pilkapių. Nors ten pat Pokrovskis ir atskirai kalba apie Murovankos piliakalnį, apie kurį sako, kad jo aikštelė ariama. Matomai Pokrovskį suklaidino tai, kad žinios apie šiuos paminklus imtos iš dviejų šaltinių - valsčiaus raštininko ir mokytojo. Tur būt vienas iš jų šį paminklą priskyrė Rukoiniams, o kutas - Murovankai. Remiantis Pokrovskiu ir pas P.Tarasenką atsirado du atskiri Rukoinių ir Murovankos piliakalniai.

Šalia piliakalnio yra dvi pilkapių grupės: pirmoji - geriau žinoma gyventojams į vakarus nuo piliakalnio ir antra - į pietų rytus nuo piliakalnio.

Tai matomai tie patys pilkapiai, kuriuos ir F.V.Pokrovskis ir P.Tarasenka priskiria Rukoiniams, nes Rukoinių miestelio apylinkėje niekas tokių pilkapių nežino.

Pilkapių grupė I yra apie 400-500 m į vakarus nuo piliakalnio už pušyno ir apie 300 m į pietus nuo Murovankos kaimelio prie lauko keliuko, vedančio per miško kirtimus. Pilkapiai randasi didžiuliame iškirto miško plote.

Čia miško kirtime guli 4 pilkapiai išsidėstę vienas šalia kito beveik tiesia linija iš vakarų į rytus. Jie supilti iš smėlio, bet apardyti, atrodo gerokai nupustyti vėjo ir dargi suarti šiemet sėjant mišką.

Pilkapis Nr.1 turi apie 6 m skersmens ir 0,5 m aukščio, prie pagrindo žymios griovio liekanos.

Pilkapis Nr.2 guli 2 m nuo jo į rytus ir turi 7 m skersmens bei 0,6 m aukščio, prie pagrindo buvęs apkaistas grioviu.

Pilkapis Nr.3 guli 3 m toliau į rytus ir turi 6 m skersmens bei 0,6 m aukščio išvestoje vagoje arčiau pilkapio centro pastebėta keli smulkučiai angliukai, sudegusių kaulų smulkūs fragmentėliai ir primityvi, sudegusi, maža puodo šukė.

Pilkapis Nr.4 guli dar 4 m toliau į rytus ir turi 8 m skersmens bei 0,6 m aukščio. Jo išartame paviršiuje taip pat konstatuota keletas sudegusių kaulų fragmentų.

Apie 700-800 m į šiaurės vakarus (320° kryptimi) jaunų, 3-4 metų, pušaičių miške guli dar du pilkapiai (?) prie keliuko, einančio per mišką iš vakarų į rytus. Pilkapiai guli į pietus nuo keliuko. Vienas iš jų apaugęs nedidelėmis pušaitėmis, dailiai

išlikęs, turi 6 m skersmens ir apie 0,8 m aukščio, o prie pagrindo nedidelį griovelį. Antrasis irgi prie to paties keliuko, apie 250 m į rytus nuo jo. Jis turi apie 5 m skersmens ir 0,8 m aukščio, bei taip pat griovį prie pagrindo irgi dailiai išlikęs, kūgio formos.

Dėl savo daļios formos jis gana įtartinas. Ir vietiniai žmonės dvejoja ar jie "nuo karo laikų", ar tai ant kieno nors dvaro ribos stovėję kapčiai.

Antroji pilkapių grupė guli į pietryčius nuo piliakalnio išsidėsčiusi virš 1 km plote tarp plento Vilnius-Minskas ir Solomiankos upelio. Pilkapiai išsidėstę gana lygioje aukštoje vietoje dešiniame upelio krante apie 200 m atstu nuo jo.

Pirmas šios grupės pilkapis guli apie 250 m nuo piliakalnio į pietryčius prie jauno pušynėlio. Jis turi apie 7 m skersmens ir apkastas prie pagrindo grioviu.

Maždaug ties 24 () kilometro viduriu, apie 50 m nuo plento į pietvakarius yra kitas, pilkapis. Jis turi apie 8 m skersmens ir 0,8 m aukščio, o prie pagrindo apvestas grioviu.

Apie 250 m toliau į pietus nuo jo guli trečias suardytas jau pilkapis.

25 m nuo trečiojo pilkapio į pietus, apie 200 m nuo 24/186 km stulpo į Vilniaus pusę ir 50 m nuo plento į vakarus guli dar keturi apardyti pilkapiai. Jie suarti sėjant mišką ir turi po 6-7 m skersmens bei 50-70 cm aukščio. Prie pagrindo apkasti duobėmis - po 4-6 duobės prie kiekvieno. Atstumas tarp atskirų pilkapių 5-8 m.

Apie 300 m nuo šių keturių pilkapių į pietus, 100 m nuo kilometrinio stulpo 24/186 į Minsko-Ašmenos pusę ir apie 40 m nuo plento į vakarus, bei apie 300 m nuo upelio guli dar keturi apardyti pilkapiai. Jie turi po 6-8 m skersmens, apkasti prie pagrindo duobėmis. Didžiausias iš jų neseniai dar prakastas iškasant jame 1,5 m skersmens duobę. Atokiau buvęs penktas pilkapis, perkastas lobių ieškotojų ištisai ir net į pagrindą-gruntą įkasant 1 m gilumo ir apie 2 m skersmens duobę. Vieta ir kai kurie iš pilkapių apsėti mišku, nors ant kai kurių jau dabar auga nedidelės pušaitės.

Tuo būdu šioje grupėje irgi būta keliolikos pilkapių išsimečiusių dideliame plote. Šie pilkapiai pagal savo formą priklauso VIII-IX a., o savo išsidėstymu primena daugiausiai Didžiulių

pilkapius Šalžininkų r. bei Macelių pilkapius.

Prancūzų kapai. Į šiaurę-šiaurės rytus nuo piliakalnio, Solomiankos dešiniame krante apie 60 m nuo plento yra aukštoje vietoje pušyne vietos kapinės, o nuo jų į vakarus apie 30 m skersmens įdubimas - dauba maždaug 1 m gylis. Žmonės pasakoja, kad šioje duobėje esą palaidoti prancūzai. Esą čia buvusi iškasta didelė duobė ir suversti ant kelio surinkti sušalę prancūzai. Čia jų tiek buvę prikrauta, kad vėliau jiems supuvus net žemė įdubo.

M E D I N I N K A I , Naujosios Vilnios r.

Aplankius Medininkų pilies griuvėsius aiškėja, kad jie yra neleistinoje būklėje. Pilies kieme statomi ūkiniai pastatai, ariamas, o taip pat dažnai naudojamas gyvulių suvarymui. Suvarytos didžiulės galvijų bandos ardo sienas, o taip pat trypia griovius ir papėdės pylimus. Vietos apylinkės taryba aiškina, kad buvę iš Vilniaus atvažiavę viršininkai, matomai iš Architektūros Reikalų Valdybos ir leidę naudotis pilies rajonu ir kiemu, tik uždraudę imti akmenis iš sienų. Reikėtų uždrausti ir statyba pilies kieme, nes naujai statomi pasieniais pastatai gadina visą architektūrinio-istorinio paminklo vaizdą, o taip pat ardo pilies kiemo kultūrinį sluoksnį, kurio tyrinėjimai galėtų ateityje duoti nemažai vertingos istorinės medžiagos.

Lygiagrečiai aplankyta į pietus nuo Medininkų miestelio galįs Kurhanų kaimas, prie kurio iš XIX a. pab. žinomi keturi pilkapiai (žr. Trudy Vilenskogo otdelenija Moskovskogo predvaritel'nogo komiteta, p.132-133). Kurganų kaimas dabar guli prie LTSR-BTSR sienos, kurie atkerta pietinę kaimo dalį. Tuo būdu pietinė Kurganų kaimo dalis ir visi 4 pilkapiai dabar yra BTSR priklausančioje teritorijoje apie 300 m nuo sienos. Pilkapiai, nors guli ir ariamame laukame, neardomi, apaugę krūmais ir gerai išlikę.

1951.X.10. su Vilniaus miesto Kraštotyros muziejaus direktoriu, ir moksliniu bendradarbiu nuvykome į Kairėnuose (apie 5 km nuo Vilniaus, į dešinę nuo Nemenčinės plento) esantį psichiatrinės ligoninės pagalbinį ūkį, iš kur buvo gauta žinių, kad rasta XIV a. šarvų. Nuvykus į vietą pas ūkio buhalterį Impulevičių Joną paaiškėjo, kad 1951 m. spalio 3 dieną kasant prie pagalbinio ūkio esančioje kalvelėje duobes bulvėms ir daržovėms laikyti buvo suardyta du griautiniai palaidojimai ir prie jų rasta po dvi manketines V-to a. apyrankes, o prie vieno palaidojimo dar ankstyva žieduotoji segė su buožele virš įvijos ir apie 50 žalvarinių cilindrėlių.

Apžiūrėjus vietą paaiškėjo, kad kalvelė, kurioje rasti palaidojimai yra ūkio kieme, nuo gyvenamo namo į šiaurę, apaugusi pušimis ir turi apie 60 m ilgio, 25-30 m pločio ir 2-3 m aukščio. Kalva jau keli metai naudojama bulviarusiams kasti ir pietinė jos dalis smarkiai iškasinėta. Šiemet kasant naujas duobes ir susidurta su palaidojimais. Vienas jų aptiktas arčiau šiaurinio kalvos galo. Prie šio palaidojimo rasta ir segė bei cilindriukai. Patikrinus paviršiuje esančią žemę surasta dar apie 20 cilindrėlių ir pažaliavusio sunykusio kaulo dalis. Iš pasakojimo, atrodo, kad griaučiai yra buvę labai sunykę ir į kurią pusę buvo galva sunku pasakyti. Palaidojimas buvęs maždaug 50-60 cm gilumoje.

Cilindrėliai, atrodo, bus gulėję skersai kojas, vertikaliai, nes gulėdami vienas prie kito sudarę ištisą diržą.

Antrasis palaidojimas gulėjo apie 25 cm nuo pirmojo į pietų rytus, arčiau pietų rytų pakraščio ir panašioje gilumoje. Prie šio palaidojimo nieko daugiau apart apyrankių nerasta.

Apyrankės nevienodos. Dvi jų didesnės ir dvi mažesnės; kuri pora kuriam palaidojimui priklauso nustatyti nepasisekė.

Į šiaurę nuo šios kalvelės guli Kairėnų durpynas ir ežeras. Vietos gyventojai pasakoja, kad kasant durpes ir buvę rasta nukendusių žmonių ar net arklių.

Bendrai paėmus, artimiausioje ateityje šioje vietoje pravesti bandomojo pobūdžio kasinėjimus ir pabandyti nustatyti ar čia turime reikalos su plokštinio kapinynu ar su suardyta pilkapių, pilkapių, kurio sampilas jau sunykęs, palaidojimais. Iš pirmo išpūdžio atrodo, kad vis dėlto čia turime reikalos su su suardyta pilkapių palaidojimais.

D U S E N I A T A I (buv. Rudaminos v., Vilniaus a.)

Apie 13 km nuo Vilniaus, važiuojant plentu Vilnius-Lyda, plentą kerta nedidelis keliukas, kuris veda iš kairėje (į rytus nuo plento) plento pusėje esančio Tatarkos kaimo į Duseniatų kaimą ir geležinkelio stotį. Pasukus šiuo keliu, vedančiu į Duseniatų, paėjus apie 1 km nuo plento į mišką, dešinėje šio kelio pusėje apie 200 m atstu nuo jo yra didelė pilkapių grupė. Ši pilkapių grupė buvo žinoma jau F.V. Pokrovskiui. Jis "Vilniaus gubernijos archeologiniame žemėlapyje" 1893 m. p.64, Nr.104 nurodo, kad 12 km nuo Vilniaus prie Lydos kelio, dešinėje pusėje Vankovičiaus dvaro miške yra apie 50 pilkapių. Miškas tuo metu esą iškirstas, pilkapiai ardomi ir randama ginklų.

Miške iš tikrųjų yra apie 70 pilkapių, kurie išsitiesę ilga juosta iš šiaurės vakarų į pietų rytus. Pilkapiai turi 6-10 skersmens ir 0,4-1,5 m aukščio. Kai kurie prie pagrindo turi dar aiškiai matomus nedidelius griovelius, o dauguma tik vos pastebimą įdubimą. Akmenų vainikų nesimato. Atstumas tarp pilkapių įvairus.

Dauguma pilkapių apaugę pušaitėmis, o 16 iš jų apardyti - turi viduryje iškastas didesnes ar mažesnes duobes.

Vieta kur supilti pilkapiai gana lygi. Upelio ar kito vandens šaltinio arčiau pilkapyno nesimato.

RUDAMINOS PILIAKALNIS, Vilniaus r.

Vadinamasis Rudaminos piliakalnis iš tikrųjų yra apie 3 km nuo Rudaminos bažnytkaimio į rytus Popiškės kaime Dukelių apylinkėje. Piliakalnį sudaro viena iš aukščiausių apylinkės kalvų su gana nuolaidžiais natūraliais šlaitais. Tik pati piliakalnio viršūnė yra, atrodo, turėjusi dirbtiniu būdu sutvirtintus-nukastus šonus, nors šis nukasimas jau vos žymus, nes piliakalnis nuo senų laikų ariamas. Staigiausias šlaitas yra iš pietų pusės.

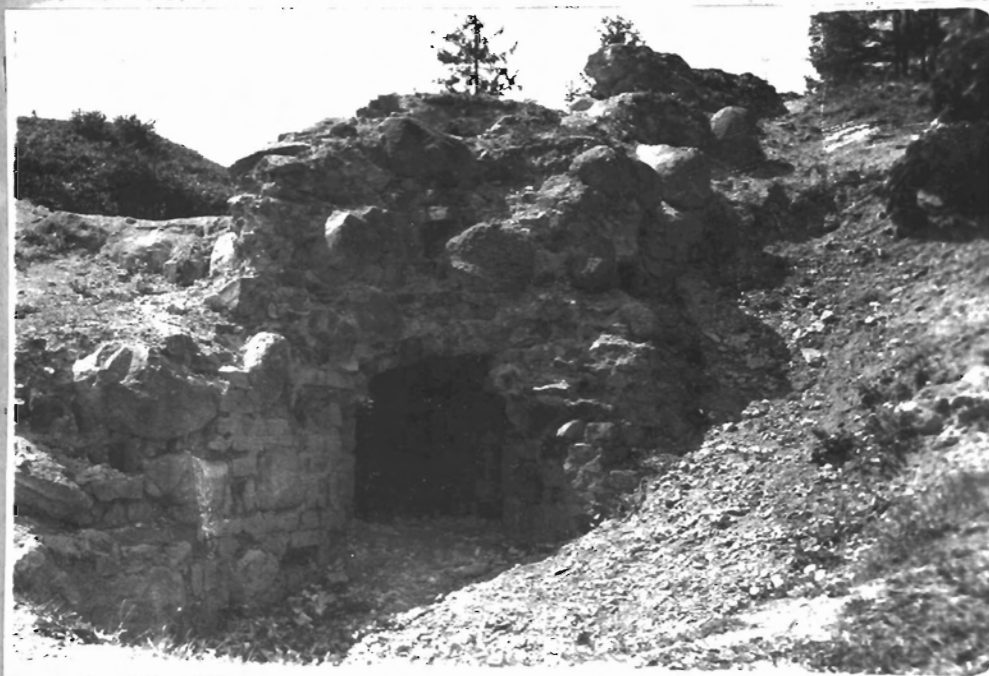
Piliakalnio viršuje yra nedidelė trikampė aikštelė viršūnė į šiaurę-šiaurės vakarus. Jos pietiniame-vakariname pakraštyje auga keletas stambesnių medžių.

Piliakalnio ariami šlaitai ir dalinai aikštelė padengta storu juodos spalvos kultūriniu sluoksniu. Ypač ryškus kultūrinis sluoksnis pietiniame ir pietryčių šlaite, kuriuos jis dengia iki pat papėdės. Kultūrinis sluoksnis ypatingai turtingai keramika. Vyrauja lipdytinė štrichuotu paviršiumi keramika, nors susiduriama ir su lipdytine keramika lygiu paviršiumi.

Ši pavasari pagal žmonių pasakojimus Rudaminos MTS traktoristai "pravedė bandomojo pobūdžio kasinėjimus" - iškasė piliakalnio aikštelės centre nedidelę duobę - aikštelės centre kultūrinio sluoksnio beveik nėra. Iki pat paviršiaus ateina šviesus žvyras. Kitą duobę maždaug 1,2 x 1m dydžio jie iškasė prie aikštelės šiaurės rytų krašto. Duobės šonų profilyje matyti, kad čia kultūrinis sluoksnis turi apie 70 cm storio ir jame gausu keramikos, apdegusių akmenų bei paskirų gyvulių kaulų. Plūgo nepasiekiamoje žemėje daugiau didesnių puodų šukių ir atrodo, kad keramika lygiu paviršiumi, dailesnio darbo ir geriau išdegta yra labiau charakteringa žemutinei kultūrinio sluoksnio daliai, o aukščiau gulinčiame sluoksnyje kaip tik aptinkama štrichuotu paviršiumi keramika.

Renkant keramikos fragmentus piliakalnio paviršiuje pietryčių šlaite apie 3 m žemyn nuo aikštelės krašto rasta pusė molinio Diakovo tipo molinio svorelio, ornamentuoto sukryžiuotom tarsl X linijom.

Atrodo, kad tai tas pats piliakalnis, apie kurį P. Tarasienka kalba savo "Lietuvos archeologijos medžiagoje" (p.226) sakydamas, kad ten "yra piliakalnis su akmeninės sienos liekanomis" (remiasi Balinskiu?).

В. Вильнюс пилės sienų detalė

В. Вильнюс пилės sienų detalė

N. Vilnius pilės sienų detalė

N. Vilnius pilės sienų detalė

N. Vilnius pilies sienų detalė.

N. Vilnius pilies sienų detalė.

Naugiosios Vilniaus pilies pamaty pėdsakai

Grionys atkeltas N. Vilniaus pilies kalnas.

Naugusio Vilniaus pilies kalno papėdės
grėivys.

Duseviciatai, Vilniaus raj. Neg. №. 1823

Duseviciatai, Vilniaus raj. Neg. №. 1821.

Rudamīns (Popiškis) pilskalnis, Vilk-
niaus raj., is P. Neg. Nr. 1818

Rudamīns (Popiškis) pilskalnis
Vilkniaus raj., is P. Neg. Nr. 1816

VILNIAUS RAJ. MUSEJAS
17

VIII

Ruclaminos (Popiškių) pilakalnis, Dukelių ap., Vilniaus raj. iš PK

Ruclaminos (Popiškių) pilak. Dukelių ap.
Vilniaus raj. Duobė ŠR pabrasty.
Neg. 1877

X

1797

Šveicarai, Dūkelių ap. Vilniaus raj.
Neg. 1797

1796

Šveicarai, Dūkelių ap. Vilniaus raj.
Neg. 1796.

Muzovanka, N. V. Lmios raj. Neg. 1811.

Muzovanka, N. V. Lmios raj. Neg. 1807

Мужованка, Н. Вильнюс р-н. Neg. 1605

Мужованка, Н. Вильнюс р-н. Neg. 1806.

1827

Medininkų pilis. Neg. Nr. 1827

1828

Medininkų pilis. Neg. Nr. 1828.

1830

Medininkų pilis.

Neg. N. 1830

Kairėnai prie Vilniaus. Kairėjų kalva
kurioje 1957 m. rudenį aptikti kapai